

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ЛУЦЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В СУЧАСНІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ПАРАДИГМІ

*Колективна монографія,
присвячена 85-річчю Alma mater*

*За загальною редакцією
кандидата педагогічних наук, доцента,
заслуженого працівника освіти України П. М. Бойчука*

Луцьк
Вежа-Друк
2025

УДК 378.011:316.7'06

П 24

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради (протокол № 8 від 30.06.2025 р.)*

Рецензенти:

Цюняк О. П. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій, заступник декана з наукової роботи педагогічного факультету Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Бойко М. М. – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Білоус П. В. – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Педагогічна освіта в сучасній соціокультурній парадигмі : кол. мо-
П 24 ногр. / за заг. ред. П. М. Бойчука. – Луцьк : Вежа-Друк, 2025. – 716 с.

ISBN 978-966-940-745-0

У монографії презентовано результати теоретичних та емпіричних досліджень, об'єднаних науковою темою «Педагогічна освіта в сучасній соціокультурній парадигмі». Автори монографії поділились власним педагогічним досвідом та інноваційними практиками підготовки майбутніх фахівців для закладів дошкільної освіти, початкової та середньої ланок Нової української школи. Докладно аналізуються психологічні, лінгводидактичні, мистецько-педагогічні, інклюзивні та здоров'язбережувальні аспекти забезпечення якості педагогічної освіти в умовах воєнного часу та кризь призму націєтворчої місії української освіти.

Видання може бути корисним науковцям, викладачам, аспірантам, педагогам-практикам, а також – широкій академічній спільноті.

УДК 378.011:316.7'06

© Колектив авторів, 2025

© КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, 2025

ISBN 978-966-940-745-0

© Кречко А. М. (обкладинка), 2025

ЗМІСТ

Перелік абревіатур	5
Передмова	6

РОЗДІЛ 1. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ВИМІРИ

ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ9

§ 1.1. Теоретико-методологічні основи впровадження освіти для сталого розвитку у професійну підготовку вчителя (<i>Тетяна Бортнюк</i>)	9
§ 1.2. Концептуальні засади травма-інформованого навчання в умовах війни (<i>Марія Козігора</i>)	56
§ 1.3. Особистість вчителя у вирі соціокультурних трансформацій: стратегії стійкості та самооефективності (<i>Ольга Фаст</i>)	98

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ КОНТЕКСТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ

ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ138

§ 2.1. Українознавство і медіаграмотність як важливі компоненти сучасної мовно-літературної освіти в початковій школі (<i>Надія Горбач, Олена Стрельбіцька</i>)	138
§ 2.2. Есе як сучасний інструмент текстотвірної діяльності здобувачів освіти: формування особистої позиції та творчого мислення (<i>Наталія Грона, Олена Семенов</i>)	175
§ 2.3. Методичні аспекти підготовки вчителя іноземної мови для Нової української школи (<i>Мар'яна Лук'янчук, Валентина Триндюк</i>)	230

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ

У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ311

§ 3.1. Підготовка майбутнього вихователя до інноваційної діяльності у сучасному закладі дошкільної освіти (<i>Марія Замелюк</i>)	311
--	-----

§ 3.2. Логопедична ритміка в системі комплексної психолого-педагогічної роботи з подолання заїкання у дітей дошкільного віку (<i>Наталія Сакір</i>)	354
---	-----

РОЗДІЛ 4. СОЦІОКУЛЬТУРНІ КОНТЕКСТИ

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

§ 4.1. Традиції вокальної підготовки в освітньому просторі Луцького педагогічного коледжу (<i>Анна Зарицька</i>)	385
§ 4.2. Теорія і практика формування професійних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва у Луцькому педагогічному коледжі (<i>Богдана Жорняк</i>)	422
§ 4.3. Диригентська діяльність українського композитора Якова Яциневича: від навчання до професійного становлення (<i>Дарина Чамахуд</i>)	462
§ 4.4. Диригентсько-хорова підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва: історія становлення та перспективи розвитку (<i>Василь Шкоба, Олена Ярмолюк</i>)	502
§ 4.5. Музично-виховна робота на уроках мистецтва та в позакласній діяльності школярів (<i>Світлана Ткачук</i>)	541

РОЗДІЛ 5. ІННОВАЦІЙНІ КОНТЕКСТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

§ 5.1. Формування професійних компетентностей у процесі підготовки вчителів фізичної культури (<i>Олександр Митчик</i>)	578
§ 5.2. Національні одноборства в ієрархії спортивних інтересів Нової української школи (<i>Едуард Косинський</i>)	611
§ 5.3. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до використання інноваційних технологій у позакласній роботі (<i>Олеся Дишко</i>)	666

Список рекомендованих джерел	710
---	------------

Інформація про авторів	712
-------------------------------------	------------

РОЗДІЛ 2

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ КОНТЕКСТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

§ 2.1. Українознавство і медіаграмотність як важливі компоненти сучасної мовно-літературної освіти в початковій школі

Надія Горбач,

*кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0002-5593-6952*

Олена Стрельбіцька,

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0003-1989-8829*

Вступ. Реформування освіти та впровадження нових підходів до викладання освітніх галузей – неминучий процес, який періодично відбувається як реакція на суспільні зміни та на виклики сьогодення. У сучасній початковій освіті викладання жодного з предметів не можливе без процесу інтеграції в його структуру елементів інших освітніх галузей. Таке бачення освіти має на меті дати школярам цілісне сприйняття світу на основі взаємопоеднання та взаємопроникнення змісту різних предметів. Значна частина педагогів та науковців вважають інтеграцію одним із найперспективніших напрямків, що здатний вирішити проблему системності початкової освіти.

На думку сучасних дослідників, інтегроване навчання має ряд переваг, серед яких:

- більш глибоке розуміння теми завдяки її вивченню з різних точок зору;
- формування вміння бачити взаємозв'язки усіх аспектів життя;
- вдосконалення навичок системного мислення;
- узагальнення навчального матеріалу в цілісну систему [26, с. 93–94].

Ще одним аргументом на користь технології інтегрованого навчання є невинні зміни в усіх сферах суспільства, пов'язані з його технологізацією, цифровізацією та глобалізацією. Відтак сучасний освітній процес вимагає комплексного підходу до формування ключових компетентностей молодших школярів.

Науковці та методисти впевнені, що «реформування сучасної освіти лежить на шляху подолання ізольованого викладання предметів і створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на інтегративний підхід» [26, с. 92].

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та зростання потреби в національно-патріотичному вихованні інтеграція мовно-літературної освітньої галузі з елементами українознавства та медіаграмотності стає однією з умов ефективного навчання. Таке поєднання дозволяє не лише поглибити знання дітей про рідну мову, культуру, історію звичаїв та традиції, але й навчити їх критично мислити, орієнтуватися в інформаційному середовищі та відповідально ставитися до українознавчого контенту в медіапросторі.

Сьогодні Україна, як ніколи, потребує оновлення освітньої системи та переосмислення національного світогляду, повернення до етнокультурних основ народної спадщини. Реформування освіти в умовах війни особливо актуалізує потребу у формуванні національно-патріотичного виховання молоді та інтеграції українознавчих компонентів у навчальні програми. Українознавчий підхід допомагає сформувати особистість патріота з почуттям національної гордості, свідомості та людської гідності. І такий

підхід має стати визначальним у майбутній траєкторії української освіти на наступні кілька десятиліть.

Зазначимо, що акцент на українознавчих компонентах в освітній реформі надзвичайно актуальний, адже завдяки цьому можна виконати важливі завдання у вихованні національно-свідомого покоління нашої держави, а саме:

- відновлення та розвиток автентичної педагогічної думки в теорії і практиці навчання;
- поєднання теоретичної, академічної педагогіки нової української школи з народною;
- відродження традиційної культури виховання як важливого чинника духовно-морального розвитку українців;
- утвердження національної ідеї, українського духу й патріотизму в кожного громадянина України;
- адаптація навчально-виховних завдань до національної ментальності української дитини;
- етнічна соціалізація та національна самоідентифікація кожного українця, незалежно від місця перебування.

Можливості інтегрованого навчання неодноразово ставали об'єктом обсервації сучасних дослідників та фахівців у галузі початкової освіти, серед яких – М. Вашуленко, О. Вашуленко Л. Варзацька, В. Вітюк, О. Янкович, І. Кузьма, І. Большакова, Л. Добровольська, В. Чорновіл, О. Гільзова, О. Савченко, М. Масол, О. Сухаревська, В. Фоменко, Л. Вичорова, Т. Горзій та інші.

Вивченням потенціалу медіаграмотності в структурі освіти займалися такі науковці та медіадидакти, як О. Волошенюк, О. Гороховський, Л. Кульчинська, О. Литвиненко, Г. Нерсисян, Л. Петрик, О. Реун, О. Шкоба та ін. Медіаграмотність учнів початкової школи досліджують О. Антонова, Т. Бакка, В. Голощапова, Г. Дегтярьова, О. Савченко, С. Сисоєва.

Українознавство в наш час привертає увагу багатьох дослідників, серед яких – А. Кононенко, О. Івановська, Я. Калакура, В. Крисаченко, Л. Наумовська, К. Кислюк, Х. Петрів, Р. Чопик, С. Подолук, та інші. Можливостям українознавства в контексті

вивчення шкільних предметів свої розвідки присвятили Г. Біла-вич, О. Газізова, Х. Голіней, М. Оліяр, І. Піддубрівна, В. Філінюк, Г. Максимчук, Г. Хованець, Л. Лук'яник.

На сучасному етапі розвитку освіти в центрі наукових зацікавлень багатьох учених постає й дослідження українського фольклору, з-поміж них – В. Давидюк, О. Івановська, О. Наумовська, О. Кононенко, О. Тиховська. А. Віннічук, О. Семеног, З. і М. Лановики, С. Філоненко, М. Дмитренко.

Можливості фольклору в мовознавчій науці постають у спробах наукових студій інтегрованих курсів – етнолінгвістики та лінгвофольклористики, вивченням яких займаються С. Єрмоленко, Т. Беценко, Р. Сердега, Н. Данилюк та інші.

Зупинимось детальніше на специфіці вивчення українознавчих компонентів та медіаграмотності в освітньому процесі початкової школи, адже одне із пріоритетних завдань НУШ в умовах воєнного сьогодення – сформувати покоління національно свідомих, критично мислячих українців.

2.1.1. Фольклор як українознавчий компонент мовно-літературної освітньої галузі

З-поміж українознавчих компонентів національної освіти найважливішими вважаємо дисципліни мовно-літературної галузі, а також ті, які спрямовані на пізнання історії та культури України. Чимале місце належить фольклору, вивчення якого є яскравим прикладом компетентнісного підходу та інтеграції багатьох предметів національно спрямованого циклу. Фольклор, на нашу думку, є тим зразком синкретизму всіх освітніх галузей, опанування яких важливе для здобувачів освіти різних рівнів. Відтак можливості для його інтеграції в інші освітні курси неабиякі, хоча на сьогодні й належно не оцінені.

У час цифрової епохи та діджиталізації в освітньому і культурному просторі України актуальними стають жанри сучасного фольклору, які часто номінують як «інтернет-фольклор», «мережевий фольклор», або ж «постфольклор». Спроби визначення

семантики, жанрової характеристики та перспективи розвитку новітнього фольклору бачимо у багатьох наукових розвідках таких авторів: Ж. Денисюк, І. Григоренко, І. Грищенко, Г. Гасанова, К. Гавриленко, Б. Столярчук та багато інших.

Ми ж зупинимось у своїй праці саме на питанні вивчення фольклору як українознавчого компонента мовно-літературної галузі в умовах новітніх реформ освіти та викликів сьогодення.

Насамперед наведемо кілька переконливих аргументів на користь використання народної творчості в інтегрованих освітніх курсах.

По-перше, багатожанрова система українського фольклору поєднала у собі кращі ідеї народної педагогіки та філософії на основі національного світогляду. А отже, підґрунтям вивчення філософської думки в Україні можуть бути саме приклади різних фольклорних текстів, зокрема прислів'їв, приказок, загадок, народних казок, притч і легенд, та, звичайно ж, українських народних пісень. Не менш важливе місце займає світогляд українського народу в педагогічній галузі. Кожен видатний педагог України, запроваджуючи свою концепцію освіти, завжди орієнтувався на етнопедагогічні аспекти. Варто пам'ятати, що якими б новітніми технологіями ми не володіли, досягти успішних результатів у педагогічній діяльності не можливо без урахування особливостей національної ментальності здобувачів освіти. Очевидно, що будь-яке виховання – патріотичне, громадянське, естетичне, сімейне – бере свій початок з народних традицій. І саме фольклор є яскравим свідченням різновекторних поглядів у національному вихованні та навчанні багатьох поколінь українців.

По-друге, у фольклорі тісно взаємодіють слово, музика, танець і народне ремесло. А тому реалізація освітніх компонентів мистецької галузі неможлива без вивчення фольклорних жанрів. Окрім того, і в сучасних реаліях є чимало підтверджень, що найбільше шансів на перемогу і визнання у світі мають ті мистецькі проекти, які базуються на національній культурі. Адже наша

сила – в неповторній, унікальній та багатій культурній спадщині, яку нам потрібно цінувати, розвивати та відкривати і для світу, і для себе.

По-третє, фольклор є основою не лише літературної творчості, а й історичної пам'яті. Саме народна творчість першою реагує і закарбовує в собі історичні реалії і образи історичних персонажів. Усі важливі суспільні події знаходять відображення насамперед у фольклорі, оспівуються в народних піснях, думах, переказах та інших жанрах, і лише згодом про них починають писати історики-дослідники. Не таємниця, що дуже часто в навчальних підручниках та наукових працях багато історичних фактів замовчуються, перекручуються, або й зовсім спотворюються, щоб пройти цензуру й бути оприлюдненими. А народна творчість – це завжди живі свідчення, можливо, іноді опоетизовані, але незалежні від політичних епох чи вподобань. Відсутність впливу цензури чи заборон пояснюється її усною природою, адже вона потрапляє з покоління в покоління шляхом безпосереднього передавання. Саме це забезпечує їй більшу можливість зберігати й поширювати історичну правду для наступних поколінь.

По-четверте, фольклорні тексти є яскравими зразками народної живої мови і свідченням того, що українська мова живе, змінюється і розвивається. На прикладі різних народнопоетичних жанрів можна вивчати не лише лексико-фразеологічну систему, а й фонетичні зміни і граматичні норми рідної мови. Немає сумніву й у тому, що першовитоками літературної творчості є саме зразки кращих фольклорних текстів. А тому беззаперечним залишається значення фольклору у вивченні мовно-літературної освітньої галузі. Навіть більше – сьогодні неможливо повноцінно вивчати рідну мову та літературу без використання зразків народної творчості [23, с. 41].

Окрім загаданих освітніх компонентів, з якими легко й ефективно інтегрується фольклор, варто сказати також про інші. Зокрема, невід'ємною складовою уроків фізичної культури є

народні ігри та забави, які сприяють формуванню позитивного ставлення учнів до фізичної активності, знайомлять здобувачів освіти з українською культурою та традиціями.

Неабияку роль відіграє фольклор у розвитку здоров'язберезувальної галузі, адже охоплює накопичені поколіннями знання та практики, які позитивно впливають на фізичне і психічне благополуччя. Тож не дивно, що в багатьох фольклорних жанрах ми черпаємо неоціненний досвід народу в боротьбі з хворобами та недугами.

Досить ефективним є також використання фольклорних текстів у формуванні медіаграмотності здобувачів освіти. Хоча на перший погляд може видатись, що це абсолютно різні за функціональністю і часом появи освітні компоненти, все ж їхнє поєднання є досить результативним у навчанні та вихованні здобувачів освіти. Про це свідчить поява різноманітних жанрів інтернет-фольклору, які останні роки набувають все більшої популярності в інформаційному просторі молоді. Війна змусила українців повертатись до свого, шукати відповіді у витоках, цінувати й пропагувати рідне – все те, за що нас намагаються знищити як націю. Тому сьогодні на сторінках соцмереж часто з'являється фольклорний контент, близький усім нам на генетичному рівні. Якщо два десятиліття назад молоде покоління часто соромилось народної творчості, або ж просто було байдужим до неї, то нині саме їм належить роль відродження і збереження національної спадщини народу. А в часи діджиталізації усі ці процеси тісно пов'язані з медіатехнологіями. Відтак саме у медіа здобувачі освіти найчастіше пізнають фольклорні тексти і водночас на сучасних фольклорних матеріалах удосконалюють свої навички медіаграмотності.

Таким чином, наведені нами аргументи вважаємо яскравим підтвердженням, що вивчення українського фольклору забезпечує реалізацію компетентнісного й інтегрованого підходів новітньої реформи української освіти.

Попри багатфункціональність та різновекторні можливості для інтеграції фольклору, зупинимось детальніше саме на специфіці його використання в процесі вивчення мовно-літературної галузі.

Очевидно, що для ефективної інтеграції фольклору в мовно-літературну галузь варто враховувати різні підходи й методики, які сприяють його органічному включенню в освітній процес. Досліджуючи лінгвофольклорний аспект, Олександр Воробець виділяє три основні підходи до використання фольклору під час вивчення української мови:

1. Використання фольклорних матеріалів для збагачення словникового запасу та вивчення граматичних структур. Цьому сприятимуть читання та аналіз текстів народних казок, пісень, прислів'їв і приказок.

2. Використання фольклору як інструменту для розвитку мовленнєвих навичок і покращення комунікативної компетентності здобувачів освіти. З цією метою можна організувати дискусії, рольові ігри чи театралізовані постановки за мотивами народних оповідань і казок.

3. Використання фольклору як засобу культурологічного виховання та формування національної самосвідомості. Ознайомлення з народними обрядами, традиціями, обрядовими піснями та іншими елементами фольклору допомагає молоді глибше зрозуміти українську історію, культуру й світогляд.

Такі підходи, на думку автора, спрямовані на формування цілісного сприйняття мови як невід'ємної складової національного культурного спадку [2, с. 45].

Усі ці підходи вважаємо доречними та ефективними в процесі інтеграції не лише фольклору, а й усіх українознавчих компонентів в освітньому процесі.

Ми ж пропонуємо додати ще один підхід, який у нинішніх умовах воєнного часу є надважливим, на наш погляд. Зокрема – використання фольклору як маркеру національної ідентичності. Адже лише українці можуть усвідомити глибокий сенс фольк-

лорних текстів, у яких передано національні ідеї та світогляд. До прикладу, якщо слова з народної пісні можуть вивчити й зрозуміти представники інших націй, то досягнути першопричини написання цієї пісні може лише її народ. А зрозуміти зміст українських приказок чи фразеологізмів взагалі неможливо, не будучи українцем. Свідченням цього є нещодавній випадок з перекладом фразеологізму «не жени коней» (не поспішай), вжитим українським боксером Олександром Усиком на прес-конференції в Лондоні перед боєм. Як результат – ми отримали у скарбницю інтернет-фольклору ще один мем, а точніше безліч мемів з англomовною і водночас українською ідіомою «Don't push the horses». Зазначимо, що у фольклорній спадщині нашого народу чимало таких скарбів, які зрозумілі навіть маленьким українцям, але здаються дивними та нелогічними для представників інших націй, навіть сусідніх. Тому сьогодні фольклор, як і мова, є тим маркером «свій – чужий», який визначальний у збереженні національної ідентичності та безпеки.

Безперечно, що вивчення фольклорних матеріалів на уроках мовно-літературної освітньої галузі сучасним поколінням вимагає використання новітніх технологій, адже вони сприяють зручнішому засвоєнню навчального матеріалу; вирішенню ключових виховних і освітніх завдань; формуванню зацікавленості та допитливості учнів; забезпеченню творчої атмосфери в класі; накопиченню позитивного емоційного досвіду дітей; стимулюванню активного й самостійного мислення кожного здобувача освіти.

Розглянемо детальніше, які ж сучасні прийоми доцільно використовувати в процесі вивчення фольклорних жанрів у початковій школі та проаналізуємо методику їх застосування.

- *Технологія критичного мислення*, використання якої в навчальному процесі є дієвим інструментом формування активної та відповідальної особистості. Завдяки цій методиці школярі навчаються брати ініціативу, приймати рішення та діяти. Водночас ця технологія сприяє розвитку творчих здібностей

та формуванню інтелектуальних навичок: логічного мислення, аргументації, дискусії та самостійного здобуття знань.

Для розвитку критичного мислення можна запропонувати завдання, як-от аналіз прислів'їв через метод Т-таблиці. Наприклад, при вивченні теми «Народні перлини для кожної дитини» у другому класі (за підручником О. Вашуленко) учитель може запропонувати кожному учню розділити листок на дві частини – «За» та «Проти». Угорі записується прислів'я, яке буде аналізуватися. Аргументи записуються один навпроти одного, допомагаючи школяру визначити позицію, що найбільше відповідає змісту висловлювання.

- *Ейдетика* – один із сучасних прийомів, спрямований на розвиток пам'яті, уваги та образного мислення. Використання цього методу в початковій школі сприяє кращому засвоєнню матеріалу та підвищує навчальну ефективність. Метод піктограм є прикладом його застосування: учні малюють схематичні зображення до текстів чи пісень. Такий підхід не тільки тренує пам'ять, а й сприяє осмисленому сприйняттю інформації. Наприклад, під час вивчення теми «Читаю і слухаю дитячі пісні» у першому класі (за підручником М. Вашуленка) можна запропонувати учням виконати цікаве завдання – після прочитання всієї пісні вчитель пропонує створити піктограми до кожного уривку, де малюнки повинні передавати зміст тексту. Піктограми виконуються швидко, мають схематичний характер і не вимагають досконалих художніх навичок. Такі малюнки допомагають дітям осмислено сприймати й запам'ятовувати сюжет твору. Після виконання завдання учень аналізує значення окремих слів чи цілих рядків (особливо у випадку віршів чи пісень), намагається зрозуміти нову або незрозумілу лексику, розмірковує про пряме і переносне значення слів. Додатково можна запропонувати підібрати співзвучні слова, поглиблюючи мовленнєві навички та знайомлячись із тонкощами лексичного аналізу.

- *Скрайбінг* – використання простих ілюстрацій для пояснення складних понять. Це дозволяє учням переходити від наочно-образного мислення до абстрактного. У процесі скрайбінгу одночасно активізуються слух, зір і уява, що робить навчання доступнішим і цікавішим.

Наприклад, під час вивчення теми «Слово. Значення слова» у четвертому класі скрайбінг можна використати для ознайомлення з фразеологізмами. Вчитель ілюструє вирази через предметні або сюжетні малюнки, які допомагають формувати в учнів стійкі асоціації та спрощують запам'ятовування.

- *Метод проєктів* дозволяє учням створювати власні роботи на основі фольклорних матеріалів, що сприяє розвитку їхньої творчості та дослідницьких здібностей. Цей підхід також допомагає активізувати самостійність і ініціативу в процесі навчання. Так, учні можуть працювати над створенням індивідуальних казок чи народних ігор, які спрямовані на вивчення певних мовних аспектів.
- *Інформаційно-комунікаційні технології* відіграють важливу роль у сучасному навчальному процесі. Використання комп'ютерних програм, аудіо- і відеоматеріалів, інтерактивних дощок та інших інструментів робить навчання цікавішим і доступнішим. Наприклад, перегляд відеоматеріалів, які демонструють народні обряди або пісні, може значно підвищити зацікавленість учнів у вивченні мови.

Як бачимо, поєднання фольклорного матеріалу з інноваційними технологіями може зробити навчальний процес цікавим, пізнавальним та ефективним.

На окрему увагу заслуговує жанрове розмаїття народної творчості, адже кожен жанр дає широкі можливості як для інтеграції, так і для креативного підходу педагога у використанні новітніх прийомів на уроках української мови. Яскравим прикладом є народна казка, у процесі вивчення якої можна послуговуватись найрізноманітнішими сучасними технологіями. З-поміж яких досить ефективними вважаємо такі:

- *Кроссенс за казкою*: використання асоціативного ланцюжка із дев'яти зображень, який допомагає розкрити тему казки через візуальний підхід.
- *Інсценізація епізодів*: через театральне відтворення певних моментів казки учні мають можливість емоційно пережити її зміст.
- *«Казкар-оповідач»*: школярам пропонується переказати казку від імені певного персонажа, наприклад, Жабки чи Лисички з казки «Рукавичка». Такий підхід стимулює творчість і уяву дітей.
- *Переписування казок*: школярі можуть змінювати сюжет чи додавати героїв, адаптуючи текст до своїх уподобань та почуттів. Це ефективний спосіб діагностувати їхній емоційний стан.
- *Ляльковий театр*: діти керують іграшками, проявляючи через них власні емоції, які вони можуть приховувати в реальному житті.
- *Створення коміксу*: візуалізація сюжету казки через комікси полегшує сприйняття матеріалу та робить навчання більш цікавим для школярів.
- *Буктрейлери*: для популяризації казок створюються короткі ролики, які підкреслюють найцікавіші аспекти твору, не розкриваючи всієї інтриги. Буктрейлери можна переглядати разом з дітьми на уроці, мотивуючи їх до прочитання казки, або ж задавати створити свій буктрейлер за прочитаною книгою [22].

Окрім названих прийомів, цікавими для школярів будуть різні види сторітелінгу, створення лепбуку, метод «помилки», гра-казка, «Казкові задачі», «Створення «салату» з казок» та багато інших сучасних технологій. А використання інтерактивних методів, зокрема групової роботи, дебатів, проєктної діяльності та інших, дозволяє ефективніше залучати дітей до вивчення мови через використання фольклорних матеріалів. Наприклад, учні можуть спільно працювати над створенням мультфільму

або радіопостановки, взявши за основу українську народну казку, легенду чи народну пісню.

Звісно, що це лише окремі прийоми, застосування яких у вивченні фольклору зробить уроки української мови цікавими, більш ефективними й пізнавальними. Таким чином, вивчення фольклорних жанрів на уроках української мови в початковій школі є важливим елементом навчального процесу, який сприяє всебічному розвитку учнів: мовленнєвому, когнітивному, естетичному та виховному. Завдяки народній творчості діти не лише збагачують свої знання про культуру України, але й набувають навичок критичного мислення, творчості та комунікації, які знадобляться їм у майбутньому житті. Основне завдання педагога – перетворити цей процес на захопливий і пізнавальний досвід, щоб кожен учень міг відкрити для себе багатство та глибину рідної мови через мудрість народної творчості.

У контексті нашої теми окремої уваги потребує питання інтеграції фольклору та медіаграмотності.

Сучасний інформаційний простір є надзвичайно динамічним і багатогранним. Діти, які зростають у цифрову епоху, з раннього віку стикаються з великим обсягом інформації, що надходить із різних джерел. Відтак розвиток медіаграмотності стає однією з ключових компетентностей, необхідних для успішної соціалізації та критичного мислення здобувачів освіти. Одним із перспективних методів формування медіаграмотності в молодших школярів є використання сучасного фольклору.

Поняття сучасного фольклору охоплює культурні явища, які виникають у цифровому середовищі та пов'язані з новими формами віртуальної комунікації. До нього належать меми, інтернет-жарти, відео, пісні, анекдоти, а також історії, які активно поширюються в соціальних мережах. Цей вид фольклору ще називають «інтернетлор», або ж «інтернет-фольклор». Він став невід'ємною частиною життя сучасних дітей та молоді, адже вони щодня взаємодіють із ним у соціальних мережах, месенджерах та інших цифрових платформах.

Питання інтернет-фольклору часто постає об'єктом дослідження українських учених, проте на сьогодні це явище є досить новим і ще недостатньо вивченим.

Дослідники І. Григоренко й І. Воловенко використовують терміни «мережевий фольклор» та «інтернет-фольклор», трактуючи їх як «мультимедійну народну творчість в інтернет-комунікаціях» [5, с. 42].

Інтернет-фольклор, на думку Ірини М'якоти, поєднує в собі ознаки класичного фольклору (анонімність, колективність, поліваріантність) та специфічні, характерні лише йому: інтертекстуальність та інтерактивність. Основну ж відмінність між класичним і сучасним фольклором дослідниця вбачає у динамічності інтернет-фольклору, що пов'язано з активністю користувачів, які одночасно є його творцями, носіями й споживачами. Серед нових форм та жанрів, у яких репрезентовано сучасний фольклор – чати, блоги, форуми, інтернет-меми, соціальні мережі тощо. Погоджуємось, що неабиякою перевагою інтернет-фольклору є відсутність цензури та висока актуальність тематики та проблематики фольклорного тексту, який виникає в мережі та розповсюджується за допомогою мережі [16].

І. Григоренко вважає інтернет-фольклор гібридом народної творчості в умовах нових комунікаційних можливостей, заснованих на інтернет-технологіях [4, с. 71]. А І. Грищенко розглядає його як комунікативний феномен, загальноновизнаними характеристиками якого є креативність (художність), анонімність (колективність), варіативність (мінливість), віральність (масовість), мультимедійність (технологічність) [6]. Водночас І. Григоренко вважає, що варто розмежовувати терміни «фольклор в інтернеті» та «інтернет-фольклор», зважаючи, що останній «виникає, продукується винятково в мережі, зокрема в різноманітних соцмережах завдяки можливостям середовища Web 2.0» [4].

Богдан Столярчук та Марія Остапчук-Будз вважають інтернет-фольклор важливим показником соціокультурних процесів та змін у сучасному суспільстві, що відображає інноваційні

підходи до збереження і трансформації культурної спадщини в цифрову епоху. Учені виділяють такі нові жанри сучасного фольклору в медіапросторі: меми, демотиватори-постери, «фото-жаби», вірші-пиріжки, вебкомікси, «листи щастя», крипіптаста, гіфки, комічні відео, інтернет-вітання тощо [21].

Український інтернет-фольклор вперше яскраво себе проявив ще в період Революції Гідності. Згодом активності додав період карантинних обмежень, коли спілкування людей здебільшого звелось до віртуального. А в час повномасштабного вторгнення бачимо новий спалах творення текстів інтернет-фольклору, який стає не лише розважальним контентом, а насамперед основою національного самовираження.

Одним із особливих аспектів інтернет-фольклору російсько-української війни є його глобалізація та вплив на інші країни та конфлікти у світі. Саме через соціальні мережі та масові комунікації інтернет-фольклор може легко поширюватися та впливати на громадську думку не тільки в Україні, а й в інших країнах світу.

Тож інтернет-фольклор дозволяє сьогодні зберегти основні традиційні цінності культури, тому що базується не на писаних правилах, а є відображенням мовних та культурних особливостей сучасного покоління [16, с. 247].

У наш час в інфопросторі інтернет-фольклор здебільшого представлений різноманітними мемами – картинками та відео, які мають гумористичний, іноді саркастичний, але завжди гострий підтекст. З'являється новий жанр фольклору – інтернет-мем. Це масові повідомлення, які швидко поширюються в Інтернеті, зазвичай мають гумористичний або іронічний зміст і часто носять локальний або культурний характер. Завдяки своїй простоті, зрозумілості та емоційній насиченості меми легко привертають увагу, що робить їх ідеальним інструментом для роботи з молоддю. Окрім того, інтернет-меми є потужним інструментом для розвитку медіаграмотності школярів. Вони не лише сприяють формуванню критичного мислення та креатив-

ності, але їй допомагають краще орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі. Головне завдання педагогів – використовувати цей жанр з урахуванням його специфіки та можливих ризиків, створюючи умови для ефективного навчання і виховання свідомих медіаспоживачів.

На сьогодні інтернет-мем є найпоширенішим фольклорним жанром, який часто відображає національне самовираження або ж миттєву реакцію на важливі суспільні події. Водночас меми – це ще й різновид медіатекстів, які є досить ефективним інструментом формування інфомедійної грамотності здобувачів освіти. Таким чином, можна вважати, що інтернет-мем, як і інші жанри інтернетлору, є тим яскравим свідченням інтеграції народної творчості та медіаграмотності.

Наразі не зупинятимемось на характеристиці та аналізі жанрових різновидів інтернет-фольклору та їх змістового наповнення, оскільки це питання потребує більш детального та окремого висвітлення.

Розглянемо ж можливості використання сучасного фольклору як засобу з формування медіаграмотності учнів на уроках української мови:

1) *Розпізнавання маніпуляцій*. Багато сучасних мемів і жартів мають приховані посили або маніпулятивний характер. На уроках можна аналізувати приклади таких мемів і обговорювати, як вони впливають на сприйняття інформації.

2) *Розвиток критичного мислення*. Учні можуть порівнювати різні інтернет-історії або жарти, визначати їхню правдивість і обговорювати, наскільки вони відповідають реальності. Порівняння різних сюжетів або висловлювань дозволяє визначати їхню достовірність і коректність та будувати навички аналітичного ставлення до інформації.

3) *Аналіз джерел інформації*. Важливо навчити дітей перевіряти джерела інформації. Наприклад, якщо мем містить факт чи новину, учні можуть дослідити, чи є ця інформація достовірною.

4. *Етика цифрової взаємодії.* Сучасний фольклор нерідко стає причиною конфліктів через неналежне використання контенту, що потребує розгляду аспектів етичного створення й поширення матеріалів.

Зауважимо також, що інтернет-фольклор володіє рядом ключових характеристик, які перетворюють його на дієвий засіб навчання:

- Актуальність і доступність. Мережевий фольклор відображає інтереси, життєві ситуації та буденну реальність дітей, що робить його близьким і легко зрозумілим для них.
- Емоційна залученість. Жарти, меми та історії нерідко викликають сильний емоційний відгук – сміх, здивування, а іноді навіть обурення. Така емоційна реакція допомагає краще запам'ятовувати інформацію.
- Інтерактивність. Діти активно взаємодіють з сучасним фольклором, створюючи власні меми, обговорюючи контент і поширюючи його серед однолітків.
- Критичне мислення. Робота з інтернет-фольклором стимулює аналіз контексту, розпізнавання іронії та виявлення маніпулятивних елементів.

Таким чином, інтеграція сучасного фольклору в освітній процес створює низку переваг, серед яких – підвищення мотивації до навчання, розвиток критичного мислення й формування навичок цифрової безпеки. Водночас існують певні труднощі: необхідність уважного добору матеріалів, врахування вікових характеристик учнів та забезпечення дотримання етичних норм.

Отже, сучасний фольклор є потужним інструментом для формування медіаграмотності в молодших школярів. Він дозволяє інтегрувати актуальні для дітей явища в освітній процес і сприяє розвитку критичного мислення, етичної поведінки та навичок аналізу інформації. Завдяки правильно організованій роботі педагогів сучасний фольклор може стати не лише засобом розваги, а й важливим компонентом освітнього процесу в умовах цифрової ери.

2.1.2. Інтеграція елементів медіаграмотності та українознавства в мовно-літературну освітню галузь

Про важливість медіаосвіти та розвитку національної свідомості молодшого школяра йдеться в кожному з документів, що регулюють освітній процес початкової школи. До ключових компетентностей, визначених Державним стандартом початкової освіти, серед інших, належить інформаційно-комунікаційна компетентність, що «передбачає опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності у навчанні та інших життєвих ситуаціях» [7]. У цьому ж документі зазначається, що реалізація початкової освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як плекання любові до рідного краю та української культури, шанобливе ставлення до Української держави; формування активної громадянської позиції, відповідальності за своє життя, розвиток громади та суспільства, збереження навколишнього світу [7]. Концепція «Нова українська школа» бачить свого випускника цілісною всебічно розвиненою особистістю, що здатна до критичного мислення; патріотом з активною позицією, який «діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини» [17, с. 6]. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» серед опису компетентностей, необхідних для реалізації трудових функцій сучасного педагога виокремлює ті, які спрямовані на націєтворення. Це, зокрема, «плекання в здобувачів освіти любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля; формування в здобувачів освіти громадянської активності та стійкості, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови; формування української національної та громадянської ідентичності, готовності до захисту незалежності й територіальної цілісності України, конституційних засад державного ладу, національних інтересів і суспільно-

державних (національних) цінностей України; формування готовності здобувачів освіти виявляти свою громадянську позицію, що передбачає вміння аналізувати суспільне життя й ідентифікувати себе з українською нацією, суспільством, обстоювати права й свободи українського народу, готовності бути залученими до діяльності у сфері безпеки та оборони України» [19, с. 6].

Відтак убачаємо вміння аналізувати інформацію та ідентифікувати себе як українців, берегти та примножувати українські культурні цінності, спростовуючи фейкову інформацію про них одними з ключових для реалізації освітніх галузей у початковій школі. Однією з них є мовно-літературна.

Зупинимось коротко на можливостях кожного з цих компонентів інтеграції (медіаграмотності та українознавстві), з'ясувавши можливість такого симбіозу: предмети мовно-літературної освітньої галузі – медіаграмотність – українознавство.

Визначення медіаграмотності, задеклароване в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні дає чітке розуміння, що вона є складовою медіакультури, яка «торкається вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе та спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати та критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи й типи контролю, які вони культивують» [13]. Відтак її поєднання з мовно-літературною освітньою галуззю дає широкі можливості, особливо для розвитку комунікативної компетентності молодшого школяра.

На думку сучасних науковців, «мовно-літературна освітня галузь має значний потенціал для розвитку медіа грамотності через інтеграцію традиційних навичок роботи з текстами та сучасних медіатехнологій. Літературні твори можуть слугувати матеріалом для аналізу інформації, розвитку критичного мислення й формування навичок безпечної комунікації» [9, с. 61].

Для розвитку комунікативної компетентності медіаосвіта також має значний потенціал, що виражається в таких напрямках:

- здатність орієнтуватися в різноманітних ситуаціях спілкування;
- спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки усвідомленню себе й інших у постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища;
- адекватна орієнтація людини в собі самій, потенціалі співрозмовника, ситуації;
- готовність і вміння будувати контакт із людьми;
- знання, вміння і навички конструктивного спілкування;
- внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [24, с. 361–362].

Значною є і роль українознавства під час опанування мовно-літературною освітою. Основоположник концепції українознавства в системі освіти, академік П. Кононенко наголошував на визначальній ролі українознавства: «...тільки воно може дати цілісний часопросторовий образ України і тим самим сформувати цілісний світогляд як патріотичний ідеал людини. Учнів не варто закликати бути патріотами – їм необхідно всебічно показати, за що її можна любити й пишатися тим, що ти є її сином» [12, с. 6].

На думку О. Газізової, завідувачки відділу українознавства в науково-освітньому просторі Науково-дослідного інституту українознавства, учитель, який викладає українознавство, має бути професіоналом із особливою фаховою підготовкою – постійно знаходитися в науковому пошуку новітніх освітніх підходів, які б спонукали і забезпечили максимальне саморозкриття, самореалізацію, цілісний розвиток соціально зрілої особистості учня; він має вміти будувати роботу так, аби сприяти виробленню активної життєвої позиції, бажання ідентифікувати себе з

українською нацією, Україною [3, с. 375]. Дослідниця вважає, що «компетентнісний потенціал українознавства як окремої галузі знань, так і напрямного вектора сучасного освітнього дискурсу в умовах безпекових загроз сприяє формуванню національної ідентичності молоді з чітко визначеною громадянською позицією [3, с. 377].

Слушне міркування висловлює в своїй розвідці Я. Калакура, зараховуючи до «магістральних завдань українознавства» наукову підтримку ініціатив усіх ланок системи освіти, спрямованих на оновлення навчальних програм, підручників і навчально-методичних посібників, модернізацію змісту освіти, підвищення її ролі у формуванні світогляду учнівської і студентської молоді, утвердженні українськості у суспільній свідомості. На його думку, саме зараз, у час війни, слушний момент для декомунізації та дерусифікації історико-культурного та інформаційного простору України, звільнення змісту освіти на всіх рівнях від російських наративів і впливів, для стимулювати розвитку національної свідомості і патріотизму, прищеплення любові до України, гордості за свою Батьківщину, готовності боронити її [8, с. 24].

Дослідниці Г. Білавич, М. Оліяр та І. Піддубрівна розглядають українознавчі матеріали як важливий засіб формування національно-мовної особистості учня початкової школи і визначають такі основні теоретичні засади для цього:

- урахування національно-культурної специфіки української мовної системи в процесі вивчення мови як виразника культури;
- добір і використання системи тематично об'єднаних різножанрових і різнотематичних українознавчих текстів, а також національно-маркованої лексики;
- використання краєзнавчих, українознавчих матеріалів, зразків українського фольклору в навчанні мови;
- добір етнолексем та укладання словників етнокультурознавчої лексики;

- застосування як традиційних, так і новітніх технологій навчання української мови задля практичного освоєння культурних цінностей українства, певних видів мовленнєвої діяльності й поведінки, мовленнєвого етикету, національно-культурного компонента через мову;
- створення насиченого національно-мовного середовища [1, с. 45].

Аналізуючи завдання мовно-літературної освітньої галузі, маємо усвідомлювати, що це не лише формування комунікативної та читацької компетентностей, а й розуміння національних особливостей рідної мови у взаємозв'язку з українською культурою, виховання мовної стійкості до чужорідних впливів та прагнення до чистоти власного мовлення; орієнтування в інформаційному просторі, в якому переважна більшість інформації є вербальною.

Типовими освітніми програмами для початкової школи передбачено такі змістові лінії з мовно-літературної освітньої галузі: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища» (за програмою, розробленою під керівництвом О. Савченко). За програмою, що розроблена під керівництвом Р. Шияна, до цих змістових ліній додається ще одна – «Театралізуємо». Кожна зі змістових ліній дає можливості для інтеграції в структуру предметів мовно-літературної освітньої галузі елементів українознавства та медіаграмотності. Для більш системного уявлення відобразимо це в табл. 1.

Звичайно, сучасні підручники з мовно-літературної освітньої галузі використовують можливості інтеграції елементів українознавства та медіаграмотності у своєму змістовому наповненні. Однак кожен колектив авторів робить це по-своєму: у одних матеріалом для практичних вправ та граматичних завдань є переважно український контент (твори української класичної та сучасної літератури, зразки словесного фольклору, українські топоніми та антропоніми), у інших – надається перевага світовому контексту (творчості зарубіжних авторів, іншомовним словам

тощо). І хоч мета мовно-літературної освітньої галузі одна, її реалізація для тих, хто навчається за різними підручниками, буде йти різними шляхами.

Таблиця 1

Можливості змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі для інтеграції українознавства та медіаграмотності

Змістова лінія початкового курсу мовно-літературної освіти	Можливості для інтеграції українознавства та медіаграмотності
1	2
Взаємодіємо усно	Обговорення українознавчої тематики текстів, уміщених у підручнику; розповіді про видатних українців та їх досягнення; переказ текстів словесного фольклору; рольові ігри (наприклад, гра в екскурсовода, що розповідає про визначні місця України); обговорення українознавчого контенту з медіа (мультфільмів, коміксів тощо); спростування неправдивих тверджень, на основі фактів про Україну; створення власних текстових повідомлень або медіаконтенту про українську мову, культуру, історію тощо; аналіз інформації з різних джерел (наприклад, інформація про традиції української кухні з підручника, Вікіпедії, мультфільму, енциклопедії) – це допоможе зрозуміти особливості кожного формату та скласти цілісну картину, порівнявши інформацію з різних джерел.
Читаємо	Розвиток мотивації до читання зразків художньої творчості українських авторів, творів про Україну: її мову, історію, культурні традиції, природне середовище, історичні та культурні пам'ятки, видатних українців та їх досягнення. Формування ініціативності та самостійності в доборі текстів українського словесного фольклору. Порівняння різних медіа-форматів одного і того ж твору (наприклад, читан-

Продовження таблиці 1

1	2
	ня казки й порівняння її з аудіокнигою, мультфільмом чи анімацією, що створені за цим твором). Критичне сприйняття прочитаної інформації, її оцінка та аналіз можливостей використання для створення власних текстів та медіатекстів.
Взаємодіємо письмово	Можливість грамотно створювати медіатексти в письмовому та онлайн-форматі, які відображають знання про Україну та вміння орієнтуватися в медіапросторі: створення разом із вчителем тематичних публікацій для шкільних онлайн-ресурсів, учнівських блогів, соцмереж (наприклад про українські календарні обряди, звичаї відзначення традиційних українських свят у сім'ї школярів, українські страви, які люблять готувати у вашій сім'ї тощо); написання вітальної листівки з традиційними та державними святами (завдання може бути ускладнене написанням у форматі повідомлення в месенджері); створення описів чи рецензій на різноманітні ресурси з українознавчим контентом (відгуки на переглянуті мультфільми, прочитані казки тощо) – це формує аналітичні вміння, розвиває комунікативну компетентність; написання заголовків, що привертають увагу до тексту.
Досліджуємо мовлення	Вивчення та дослідження лексики для позначення реалій української культури; вивчення граматичних особливостей мови через словесний фольклор (аналіз мовних явищ у текстах казок, легенд, народних пісень, наприклад емоційного забарвлення зменшувально-пестливих або згрублених суфіксів); вивчення художніх засобів на прикладах зразків словесного фольклору та української літератури; вивчення правопису українських власних назв; створення медіаконтенту з використанням українознавчих термінів.

Продовження таблиці 1

1	2
Досліджуємо медіа	Формування критичного сприйняття інформації на матеріалі, що плекає національну свідомість та ідентичність: аналіз сюжету та персонажів (як передають український колорит) українських медіатекстів для молодших школярів, що репрезентують елементи українських традицій та міфології (наприклад, українських анімаційних мультфільмів «Котигорошко», «Мавка. Лісова пісня», «Микита Кожум'яка» тощо); дослідження та обговорення зображень українських красивдів, декоративно-прикладного мистецтва, культурних та історичних пам'яток, наприклад дискусія про їх значення та емоційний вплив; обговорення рекламних роликів українських брендів, що використовують українську символіку та мотиви – формування усвідомлення, як реклама впливає на сприйняття українських товарів та уявлень про українців; спростування неправдивої або спотвореної інформації про Україну, її історію, культуру, мову, яка поширюється у медіапросторі, це може бути робота з «фейковими» заголовками, зображеннями або коротким відеоконтентом; ознайомлення з достовірними українськими онлайн-ресурсами: енциклопедіями, освітніми сайтами, віртуальними екскурсіями, архівними фото та відеоматеріалами; формування практичних умінь використовувати такі джерела для поглиблення знань про Україну; створення найпростіших медіа-продуктів на українознавчу тематику: фотоколажів, коротких відеороликів, репортажів про улюблений куточок в Україні або малій батьківщині, презентацій про українця/українців, які надихають, елементарної інфографіки (використовуючи сучасні інформаційні технології), інтерв'ю, де діти діляться цікавими фактами про Україну; формування усві-

Закінчення таблиці 1

1	2
	домлення впливу медіа на світогляд (як медіа формують уявлення широкого загалу про Україну, її народ національні цінності).
Театралізуємо	Відтворення елементів українських обрядів та традицій через інсценізацію; драматизація зразків словесного фольклору (казок, легенд, переказів); рольові ігри та «реконструкції» історичних подій (наприклад, моделювання зустрічі козаків на Запорізькій Січі, розмова сусідів у старовинному українському селі тощо) – це чудова практична можливість для розуміння історичного контексту, побуту та мовлення української минувшини; інсценування фрагментів літературних творів українських авторів, що відображають національну ідею, український дух та цінності; використання для театралізації автентичних українських пісень та ігор; моделювання медіаситуацій: постановка випуску загальноукраїнських чи місцевих новин, прогнозу погоди, тощо; розуміння невербальних засобів комунікації для театралізації.

Саме тому сучасному вчителю потрібно самому мати цілісне бачення такої інтеграції, розуміти, як її реалізувати в процесі сучасного уроку. Інтеграцію мовно-літературної освіти, медіаграмотності та українознавства в умовах НУШ найефективніше втілювати на основі діяльнісного підходу. Розглянемо основні шляхи для цього.

Різновекторна діяльність на уроці. Підбираючи дидактичний матеріал до уроку, важливо звертати увагу на поєднання мовознавчих та літературознавчих знань з українознавчим та інфомедійним контекстом. Так, вивчаючи казки, можна не лише аналізувати їхній зміст та художні засоби, а й досліджувати українські народні традиції, звичаї, символіку (українознавчий

компонент), а також порівнювати різні екранізації казок, обговорювати рекламні ролики, створені на їх основі (медіаграмотність). Алгоритм цієї роботи може містити такі етапи (на прикладі казки «Котигорошко»):

1. прочитання української народної казки «Котигорошко»;
2. аналіз образів головних героїв в українознавчому контексті: Котигорошко з'являється на світ з горошини (зв'язок із землеробськими традиціями українців); змій як уособлення зла в українській міфології; число три (три брати, три голови у змія) як символічне число в народній словесності;
3. з'ясування семантики промовистих символів казки: горошина – символ початку, життя, родючості; булава – атрибут влади і сили; змій – символ зла, чогось чужого тощо;
4. аналіз сталих виразів (фразеологізмів), з'ясування, чи функціонують вони в наш час;
5. порівняння анімаційних та художніх фільмів за мотивами казки «Котигорошко»;
6. обговорення образу головного героя в казці та екранізації;
7. пошук прикладів, як використовується власна назва «Котигорошко» в сучасному освітньому та інформаційному просторі (наприклад, «Котигорошко» – назва приватної етношколи в Ірпені; назва туристичного агентства – Миколаївського клубу мандрівників; назва інтернет-магазину дитячих іграшок; назва кафе у місті Львів тощо);
8. створення рекламних роликів на основі змісту казки.

Змістове наповнення уроку. Використання в процесі навчання автентичних українознавчих матеріалів та сучасних медіаресурсів (дитячі телепередачі, мультфільми, блоги, подкасти, онлайн-ігри). Наприклад, вивчаючи легенди про русалок на уроці позакласного читання (на прикладі автентичної західнополіської легенди «Волошки – русалчині квіти»), порівняти образи русалок з легенди, сучасного українського мультфільму «Мавка. Лісова пісня» та діснеївського мультфільму «Русалонька». Аналіз змісту цих трьох сюжетів дозволить зрозуміти, що уявлення наших

предків про русалок дуже відрізнялося від того, що насаджується сучасним телебаченням.

Проектна та дослідницька діяльність. На думку педагогів-практиків, проектна діяльність – це одна з найперспективніших складових освітнього процесу, вона формує всі необхідні життєві компетенції, бере на себе функцію інтеграції предметів. Завдяки проектній діяльності школярі мають можливість самостійно отримати знання та досягнути певних результатів, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати пізнавальні інтереси, вміння аналізувати, виділяти головне, працювати в команді, радіти між собою та приймати остаточне рішення.

Отже, організація учнівських проєктів, що поєднують різні аспекти в межах однієї освітньої галузі, хороший крок. Наприклад, створення учнями власної газети або відеоролика про українські свята, написання міні-дослідження про історію українських символів, розробка вікторин на тему українських традицій із залученням медіаматеріалів.

Спільно із вчителем учні початкової школи можуть створювати колективні проєкти, наприклад, дослідити, як змінилися українські традиції від давнини до цифрової епохи. У конкретному класі вчитель може обрати тему, спосіб та терміни для створення проєкту. Основними етапами такої роботи можуть бути:

- вибір теми дослідження (наприклад Великдень, Купала, Святвечір);
- пошук інформації в різних джерелах;
- запис інформації про свято від батьків та інших родичів;
- пошук сімейних фото, що відображають особливості відзначення;
- пошук відеофрагментів про свято на платформі YouTube;
- аналіз з допомогою вчителя, як це свято висвітлюється сьогодні в соцмережах (наприклад, проведення флешмобів чи фестивалів);
- аналіз рекламних повідомлень, що використовують образи свята (великодня чи різдвяна реклама);

- порівняння автентичних джерел з сучасними медіаматеріалами;
- висновок: що змінилося в цифрову епоху – наш час.

Використання ігрових технологій та готових проєктів для школярів. Дидактичні ігри, квести, вікторини, інтерактивні вправи сприяють засвоєнню знань про Україну та розвитку медіаграмотності у невимушеній, цікавій формі. Сьогодні маємо чимало цікавих проєктів, як з українознавства, так і з медіаграмотності, які можна використовувати на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Значна частина таких проєктів реалізована за підтримки Українського культурного фонду (УКФ) – державного інвестора розвитку культури та креативних індустрій України [25] та інших українських і зарубіжних донорів. Для кращого розуміння наведемо декілька прикладів реалізованих проєктів, актуальних для поєднання медіаграмотності та українознавства в межах мовно-літературної освітньої галузі.

• *Проект «Книга-мандрівка. Україна»* (авторка ідеї – Ірина Тараненко) – ініціатива, реалізована за підтримки Українського культурного фонду, яка розповідає про Україну через анімаційні матеріали, використовуючи підхід «освіта в ігровій формі» [11]. Мета проєкту – познайомити дітей з видатними українцями, традиційною культурою, минулим та сучасністю нашої держави. «Книга-мандрівка. Україна» – це понад 1000 неймовірних фактів про нашу державу та нас, українців, у вигляді друкованих видань та роликів на YouTube – ідеальне поєднання українознавства з медіаформатом. У 2017 році побачило світ друковане видання, з 2018 – на ютубканалі проєкту виходить однойменний мультсеріал. До створення книг та мультфільмів залучені відомі українці: герої мультфільмів говорять голосами українських зірок, письменників, волонтерів, серед них – Сергій Жадан, Ірена Карпа, брати Капранови, Христина Соловій, Маша Єфросиніна, Яніна Соколова, Тарас Тополя, Максим Щербина та інші.

Цей медіапродукт є справжньою знахідкою для сучасного освітнього процесу. Зокрема, його використання на уроках мовно-літературної освітньої галузі дає такі можливості:

- збагачення словникового запасу молодших школярів українознавчою лексикою (проект знайомить учнів з новими словами та термінами, пов'язаними з історією, культурою, географією України, це можуть бути назви історичних пам'яток, природних явищ, культурних артефактів, або специфічна звичаєва лексика, що описує реалії українських традицій);
- розвиток аналітичних здібностей під час роботи з текстом (мультфільм заснований на книзі, що дає можливість порівняти обидва джерела, зрозуміти, як інформація подається в різних форматах);
- формування уявлення про стилістику та художні засоби сучасної української літературної мови (мова мультфільму є сучасною, динамічною, часто з елементами гумору, що дозволяє учням бачити приклади живої, «соковитої» української мови);
- систематизація знань про Україну (проект у привабливій та нетиповій формі подає інформацію про ключові історичні події, народні традиції та сучасні досягнення українців);
- формування національної ідентичності (проект виховує почуття гордості за свою країну та її спадщину, сприяє кращому усвідомленню себе як частини української нації);
- можливість аналізу медіаконтенту (обговорення, які прийоми використовуються для привернення уваги в книзі та мультфільмі);
- стимулювання інтересу до створення власного контенту у форматі «мандрівок»: малюнків, презентацій, коротких відео про рідний край тощо.
- *Проект «Чарівний світ. UA»* (автор ідеї – Нік Лисицький) теж реалізується за підтримки УКФ. За задумом його ініціаторів, це довгостроковий, стратегічний культурно-мистецький проект, який має на меті збереження та популяризацію української міфології, надання їй нових сенсів і змістів у національному та світовому культурному контексті [27].

Проект стартував у 2020 році зі створення навчально-розважального мобільного додатку, що орієнтований на дитячу та підліткову аудиторію і був першим кроком до знайомства з українською міфологією. Його перевагою було споживання культурознавчого контенту в ігровій формі через смартфони. Наступним кроком стало створення настільної гри за мотивами української міфології «Чарівний світ. Джерело сили», далі з'явилася передача та пазли з міфічними героями. Нещодавно, у 2024 році, друком вийшла книга «Кий і морозна орда», а в подальших планах – створення платформи для дослідження та популяризації української міфології [27].

За роки існування проєкту його ініціаторам вдалося «оживити» велику кількість міфологічних персонажів, серед яких – Цур, Сварог, Перун, Мокош, Велес, Тур, Пан, Веселиця, Дрімка, Чугайстер, Кобиляча голова, Повітруля, Хуха, Ох, Домовик та інші.

Матеріали проєкту «Чарівний світ. UA» також сміливо можна використовувати у предметах мовно-літературної освітньої галузі. Поєднавши знання про українську міфологію з можливостями медіаресурсів, продукти проєкту будуть ефективно працювати на уроках української мови та літературного читання, зокрема для:

- занурення в семантику української міфології;
- збагачення словникового запасу унікальною автентичною лексикою, а саме, назвами міфічних персонажів;
- формування інтересу до української культури;
- аналізу образів доповненої реальності, створених у проєкті, їх порівняння з описами в фольклорних та літературних творах (наприклад, русалка, хуха тощо).
- Проєкт «Мисливці за правдами» (авторки – Надія Горбач та Світлана Подолук) – карткова фактчекінгова гра на матеріалі українознавства. Проєкт реалізований у 2024 році за підтримки Goethe Institute Ukraine [15]. Наш задум був у тому, щоб створити продукт для учнів початкової школи,

використавши знання про Україну: її мову, культуру, історію та сучасність та, разом із тим, навчивши учасників перевіряти інформацію на достовірність.

Сьогодні це надзвичайно важливо, адже діти молодшого шкільного віку вже споживають велику кількість інформаційного контенту щодня. Свідомо чи несвідомо відомості з Інтернету чинять вплив на формування світогляду молодших школярів, формують розуміння особливостей національної культури, історії тощо. Інформаційна війна, яку веде росія проти України, торкається і наймолодшого покоління, тому важливо навчитися піддавати аналізу той контент, який вони споживають. Відтак формувати навички фактчекінгу треба починати якомога раніше. Найкраще це робити на нескладному та цікавому матеріалі про Україну, аналіз якого буде посиленням для дітей.

Гра «Мисливці за правдами» – нетиповий та веселий спосіб для знайомства з фактчекінгом, який дає усвідомлення, що кожен учасник – супергерой: справжній мисливець, який полює за правдою та розвінчує міфи, нав'язані росією. Метою проєкту є розвиток критичного мислення через увагу до деталей, формування національного світогляду молодших школярів через усвідомлення правдивої інформації про Україну та спростування російських фейків.

Гра «Мисливці за правдами» складається з 70-ти карток, на кожній із яких написано речення про Україну – його потрібно спростувати або підтвердити. Учасники можуть скористатися підказками, бо саме в тому й задум гри – навчити сумніватися в тому, що читаєш або чуєш. На уроках мовно-літературної галузі такий інтегрований продукт можна використовувати для:

- формування та вдосконалення комунікативних навичок усного мовлення учнів початкової школи (кожна картка є чудовою нагодою для усного обговорення, висловлення припущень, добору аргументів тощо);
- вдосконалення письмової комунікації (можна ставити запитання до інформації на картках, складати та записувати речення про той чи інший факт про Україну);

- збагачення словникового запасу, зокрема, лексичними зворотами для аргументації (на мою думку, я вважаю, як відомо з, насправді, за інформацією з та ін.);
- формування навички свідомого споживання інформаційного контенту та інформаційної гігієни.

Висновки. Розглянувши можливості інтеграції мовно-літературної освітньої галузі з елементами українознавства та медіаграмотності в початковій школі можна зробити висновки, що таке поєднання є ефективним інструментом для формування цілісної особистості, здатної до критичного мислення, аналітичного сприйняття інформації з різних джерел та відповідального громадянства. Такий підхід не лише урізноманітнює освітній процес, робить його цікавішим та динамічнішим для учнів, а й закладає міцний фундамент для формування національно свідомої, мовно стійкої та інформаційно грамотної особистості громадянина України.

Відтак вважаємо, що сьогодні пріоритетним завданням української освіти є наповнення українознавчими матеріалами сучасних підручників, навчально-методичних видань, дидактичних матеріалів для школярів. Це стосується не тільки реалізації мовно-літературної, а й решти освітніх галузей. Адже це перший і абсолютно точний крок у сторону зміцнення знань про рідну землю та ті культурно-історичні обставини, що її сформували. Це свого роду щеплення від маніпулятивного та фейкового контенту, що поширюється сьогодні ворогами України і є зброєю в їх руках, яка чітко спрямована проти нашого майбутнього. А отже, вивчення українознавства – це й запорука медіаграмотності школярів.

Зацікавлення українознавчими дослідженнями серед закордонних донорів для грантових проєктів доводить, що такі студії цінні і в глобальних масштабах. Саме тому важливим та перспективним завданням вважаємо вивчення українознавства як обов'язкового, а не вибіркового, освітнього компонента в структурі всіх ланок освіти – від початкової до вищої. Це не тільки підніме

престижність українознавчого контенту серед дітей та молоді, а й дасть більші шанси для збереження та примноження української культурної спадщини в майбутньому, сприятиме формуванню в здобувачів освіти стійкої національної свідомості, патріотизму, почуття любові до батьківщини, її історії та культури, а також непохитної віри в Перемогу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білевич Г., Оліяр М., Піддубрівна І. Розвиток національно-мовної особистості учня початкової школи у вимірі новітнього етапу розбудови української освіти. *Молодь і ринок*. 2021. № 10. С. 41–46. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/248346/245686> (дата звернення: 15.06.2025).
2. Воробець О. Фольклор як засіб реалізації культурологічного аспекту на уроках української мови. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. 2024. № 105. С.41–49. URL : <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4573> (дата звернення: 20.07 2025).
3. Газізова О. О. Формування патріотизму учнівської молоді засобами українознавства. *Національна наука і освіта в умовах війни РФ проти України та сучасних цивілізаційних викликів*: матеріали V Всеукр. міжгалузевої наук.-практ. онлайн-конференції (Київ, 27 березня – 2 квітня 2024 року) / упоряд.: Л. І. Ткаченко, В. М. Шульга. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 371–378.
4. Григоренко І. Інтернет-фольклор: основні теоретичні підходи до визначення поняття. *Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*. 2019. Вип. 23. Т. 1. С. 70–72. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/28647/Hryhorenko_70_72.pdf?sequence=1. (дата звернення: 10. 07. 2025).
5. Григоренко І., Воловенко І. Новітній український фольклор у мережевій комунікації: типологічні характеристики та тематика. *Intercultural Communication*. 2019. 1 (6). С. 37–52. URL: <https://doi.org/10.13166/inco/103643> (дата звернення: 9.07.2025).
6. Грищенко І. Модифікація побутування фольклору в інформаційну добу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика»*. 2022. С. 117–121. URL: <https://www.philol.vernad->

- skyjournals.in.ua/journals/2022/1_2022/part_3/20.pdf (дата звернення: 13.07.2025).
7. Державний стандарт початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України (у редакції 24 липня 2019 р. № 688.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10. 06. 2025).
 8. Калакура Я. Українознавство у викликах війни московії проти України. *Українознавство*. 2023. № 1 (86). С. 15–26. URL: <http://journal.ndiu.org.ua/issue/view/16522> (дата звернення: 16. 06. 2025).
 9. Кирилович О. Ф., Сойко І. М. Шляхи формування медіаграмотності учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2025. № 1. С. 57–64. URL: <https://journals.megu.rovno.ua/index.php/ped-psyh/article/view/30/29> (дата звернення: 22. 06. 2025).
 10. Кирилюк О. Мова мережевого фольклору як засіб опору інформаційній агресії. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2020. Вип. 6. С. 32–49. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1fa14160-85be-49e1-b36b-1b805c5e8b20/content> (дата звернення: 28. 06. 2025).
 11. Книга-мандрівка. Україна. URL: https://www.youtube.com/channel/UCHq5vXBXgKpU0_Nxl8pDKyw (дата звернення: 22. 06. 2025).
 12. Кононенко П. Українознавство: підручник для вищих навчальних закладів. Київ: Науково-дослідний інститут українознавства. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kononenko_Petro/Ukrainoznavstvo.pdf?PHPSESSIONID=qp1v6dle96tskgjrbrnrfpprm2 (дата звернення: 13.06. 2025).
 13. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya (дата звернення: 10.06.2025).
 14. Концепція національно-патріотичного виховання в системі національної освіти України. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf> (дата звернення: 14. 06. 2025).
 15. Мисливці за правдами: фактчекінгова гра на матеріалі українознавства для учнів 1–4 класів / авт. Н. Горбач, С. Подолук; худ. оформ. Таша Торба. 70 карток.

16. М'ягkota І. До питання про інтернет як джерело фольклору. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 29, С. 246–249. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.07.2023.039> (дата звернення: 20. 06. 2025).
17. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> (дата звернення: 02. 07. 2025).
18. Подолук С. М., Стрельбіцька О. О. Потенціал фольклору у системі українознавства: вивчення у вищій школі. *Академічні студії. Серія: «Педагогіка»*. Луцьк: Вид. дім «Гельветика». 2021. Вип. 1. С. 60–65.
19. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (Наказ Міністерства освіти і науки України № 1225 від 29.08.2024 р.) URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> (дата звернення: 16.06.2025).
20. Старкова Г. В. Сучасний фольклор і медіаграмотність: точки дотику. *«Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи»*: зб. статей Шостої міжнар. наук.-метод. конф. Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2018. С. 41–53.
21. Столярчук Б., Остапчук-Будз М. Інтернет-фольклор як комунікативний феномен в українському мережевому просторі. *Нова педагогічна думка*. 2025. Том 121 (1). С. 100–108. URL: https://www.researchgate.net/publication/390894751_Internet-folklor_ak_komunikativnij_fenomen_v_ukrainskomu_merezevomu_prostori (дата звернення: 20.06.2025).
22. Стрельбіцька О. О. Українська народна казка в початковій школі: до проблеми вивчення. *Інноваційна педагогіка: наук. журнал*. Одеса, 2019. Вип. 11. Том 2. С. 170–174.
23. Стрельбіцька О. Фольклор у системі національної освіти в умовах воєнного сьогодення. *Вектор пошуку в сучасному освітньому просторі*: зб. матеріалів XII Всеукр. наук.-практ. конф. / уклад. С. Марчук. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2023. С. 40–42.
24. Турко О. Шляхи формування інфомедійної грамотності в майбутніх фахівців із початкової та дошкільної освіти засобами курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Інфомедійна*

грамотність – невід’ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти: зб. статей. Київ: Академія української преси, IREX, Центр Вільної преси, 2021. С. 360–366.

25. Український культурний фонд (УКФ). Офіційний сайт. URL: <https://ucf.in.ua/> (дата звернення: 10.06.2025).
26. Фенцик О. М. Технології навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі: конспекти лекцій для здобувачів спеціальності 013 «Початкова освіта» другого (магістерського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання. Мукачево, 2023. 210 с.
27. Чарівний світ: проєкт збереження та популяризації української міфології. Офіційний сайт. URL: <https://magicworld.com.ua/> (дата звернення: 12.06.2025).